

ชาмуไรไฉ่ลาย

ยุพา คลังสุวรรณ*

สำนักหอสมุด

ชาмуไรไวลาย

สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ สังคมศักดินาในอดีตยังคงฝังรากลึกอยู่ในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน ชาмуไรดูเหมือนจะสูญสิ้นไปจากสังคมญี่ปุ่นกว่าศตวรรษ แต่แนวคิดแนวปฏิบัติตามแบบอย่างชาмуไรก็ไม่ได้เลือนหายไปจากสังคมญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะชนชั้นนักรบได้ปกครองประเทศมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 จนกระทั่งช่วงแรกแห่งการทำประเทศให้ทันสมัยในศตวรรษที่ 17

แม้ชาмуไรหรือนักรบบแบบเก่าได้หายไปจากระบบของสังคมดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ชาмуไรใหม่ก็เกิดขึ้นมาแทน ชนชั้นชาмуไรที่กล่าวนี้คือ คนทำงานในบริษัทต่าง ๆ ซึ่งมีทัศนคติเกี่ยวกับทัศนคติของชนชั้นนักรบซึ่งต้องออกสู้รบในสนามรบ พนักงานบริษัทเหล่านี้จะทำงานอย่างเสียสละและตั้งใจทำงาน หุ่่มเวลาให้กับบริษัท บริษัทเปรียบเสมือนบ้านและกิจการในบ้านของตน

ชาмуไรเป็นชนชั้นทางสังคมชนชั้นหนึ่ง ซึ่งรวมตั้งแต่องค์จักรพรรดิ โชกุน และขุนนางต่าง ๆ เป็นต้น ชาмуไรเป็นชนชั้นซึ่งวิวัฒนาการมาจากความสัมพันธ์ศักดินาระหว่างเจ้าของที่ดินรายใหญ่และผู้เช่าที่ดินในศตวรรษที่ 8 และ 9 เจ้าของที่ดินรายใหญ่จะมีอำนาจ เป็นผู้ออกคำสั่ง จัดป้องกันหมู่บ้านในยามอันตราย ผู้เช่าที่ดินและเจ้าของที่ดินรายเล็กจะต้องรับใช้เจ้าของที่ดินรายใหญ่ในยามวิกฤตเพื่อช่วยป้องกันด้วยการเป็นทหาร คนเหล่านี้ต่อมาได้พัฒนาและเรียกว่า ชาмуไรเมื่อชาмуไรได้พัฒนามาเป็นชนชั้นนักรบ กฎระเบียบเกี่ยวกับพฤติกรรมและวินัยนักรบหรือที่เรียกว่าบูชิโดก็เกิดขึ้น เจ้านายและนักรบต่างก็อยู่ในชนชั้นเดียวกัน เพียงแต่ต่างกันในระดับชั้นเท่านั้น

ชาмуไรของญี่ปุ่นเกิดขึ้นเมื่อไร ตำนานโคจิกิ (Kojiki) ซึ่งรวบรวมในปี 712 และนิฮอนโชกิ (Nihonshoki) ซึ่งรวบรวมในปี 720 ได้กล่าวถึงกำเนิดประเทศญี่ปุ่นและกล่าวถึงเจ้าชายยามาโตะ (Prince Yamato) พระองค์เป็นโอรสของจักรพรรดินีเคอิโกะ (Empress Keiko) เจ้าชายยามาโตะได้รับยกย่องว่าเป็นเทพเจ้านักรบที่จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์และเป็นตัวอย่างของชาмуไรทุกคน

ในตำนานได้เล่าถึงเจ้าชายว่า เจ้าชายยามาโตะได้ฆ่าหัวหน้าหมู่บ้าน พระองค์เริ่มต้นด้วยการสร้างความเป็นมิตรและสร้างความไว้วางใจ พระองค์ได้ทำดาบไม้และใส่ดาบไม้ลงในฝักดาบที่ประดิษฐ์อย่างงดงาม พระองค์ทรงพกติดตัวทุกวันโดยไม่มีใครสงสัยว่าเป็นดาบไม้ วันหนึ่งพระองค์ทรงชวนหัวหน้าหมู่บ้านไปอาบน้ำในแม่น้ำ หลังจากอาบน้ำพระองค์ทรงเสนอให้มีการแลกดาบเพื่อแสดงมิตรภาพ หัวหน้าหมู่บ้านยอมตามคำขอ เจ้าชายยามาโตะเสนอให้มีการประลองฉันท์เพื่อนบนริมฝั่งแม่น้ำ หัวหน้าหมู่บ้านได้ชักดาบไม้ ส่วนเจ้าชายยามาโตะใช้ดาบที่แลกจากหัวหน้าหมู่บ้านฆ่าหัวหน้าหมู่บ้านได้สำเร็จ เจ้าชายยามาโตะเป็นเจ้าชายที่ฉลาดและมีกลยุทธ์ดี การกระทำของพระองค์เป็นการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

ไดอิดิจิ ยูซาน (Daidoji Yuzan) นักวิชาการซึ่งเขียนพระราชบัญญัติชามูไรขึ้นในศตวรรษที่ 16 ยูซานได้เขียนพระราชบัญญัตินี้ในช่วงที่บ้านเมืองสงบยาวนานที่สุด ยูซานเห็นว่าชามูไรต้องเตรียมพร้อมเสมอทั้งร่างกายและจิตใจในการต่อสู้ทุกเวลาและทุกสถานการณ์ ยูซานคิดว่าชามูไรคนใดไม่มีมโนสำนึกของการป้องกันตนตลอดเวลา ชามูไรคนนั้นไม่ใช่ชามูไร แต่เป็นเพียงชาวนาซึ่งมีผิวหนังภายนอกเป็นนักรบเท่านั้น การเตรียมพร้อมของชามูไรมีกระทั่งว่าชามูไรต้องทำความสะอาดมือเท้าทุกเช้าค่ำ อาบน้ำโกนหนวด หวีผมให้เรียบร้อย แต่งตัวใส่เสื้อผ้า พกดาบอย่างเป็นทางการชนิดที่ว่าพร้อมที่จะรับแขกได้เสมอ การรับแขกจะต้องเป็นไปตามสถานภาพ การปฏิบัติตัวตามสถานภาพของผู้มาเยือนยังคงปฏิบัติกันอยู่ในญี่ปุ่นจนกระทั่งทุกวันนี้

ยูเซนได้กล่าวถึงความกล้าหาญว่า ชามูไรที่ขาดความกล้าหาญแม้จะมีความมุ่งมั่นตั้งใจดีก็ถือว่าเป็นคนไร้ประสิทธิภาพและจะถือว่าเป็นชามูไรไม่ได้ การเป็นชามูไรที่จะต้องมีความกล้าหาญได้สร้างความเป็นนักสู้ให้แก่คนญี่ปุ่น และความเชื่อนี้มีส่วนในการกำหนดรูปแบบลักษณะประจำชาติของคนญี่ปุ่น

ชามูไรมุ่งมั่นรับใช้และเชื่อฟังเจ้านาย ชามูไรมีหน้าที่ 2 อย่างคือ ทางทหารและทางด้านพลเรือน ยามศึกต้องออกรบ ยามสงบต้องทำงานด้านก่อสร้างและด้านการผลิต ชามูไรไม่ได้ถูกอบรมให้เป็นนักรบอย่างเดียว ชามูไรต้องเรียนหนังสือของขงจื้อและเรียนเขียนพู่กันจีน ชามูไรจึงเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถหลายทางด้วยกัน ในการปฏิบัติหน้าที่พลเรือน ชามูไรได้นำเอาหน้าที่ ความรักดีและความกล้าหาญ ซึ่งอยู่ในอุดมการณ์นักรบไปสู่การปฏิบัติงานในหน้าที่พลเรือนด้วย แม้ชามูไรจะมีความสามารถสักเพียงใด การตัดสินใจของชามูไรก็ได้ตัดสินใจตามความถูกความผิดตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น การตัดสินใจอะไรถูกหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับความคิดของเจ้านายของเขาเป็นอย่างไร แม้ชามูไรจะมีความคิดเห็นต่างจากเจ้านาย ชามูไรก็ต้องรับคำสั่งและความคิดเห็นของเจ้านายเท่านั้น ทำไมชามูไรจึงแสดงความคิดเห็นของตนไม่ได้ ชามูไรต้องเชื่อฟังคำสั่งและรักดีต่อเจ้านายทั้งในยามทุกข์ยามสุข เขาจะต้องยืนหยัดอยู่ข้างเจ้านายเสมอ เขาจะต้องปกป้องเจ้านายจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ดังเช่น กรณี 47 โรนิน เป็นต้น การยืนหยัดเพื่อเจ้านายเป็นสิ่งที่ต้องทำมากกว่าจะใช้ว่าการทำงาน และการทำเช่นนั้นจะเป็นที่ยกย่องของสังคม เจ้านายจะดีจะชั่วก็คือเจ้านาย ชามูไรจะเปลี่ยนเจ้านายไม่ได้แม้เจ้านายของตนจะตายแล้วก็ตาม ชามูไรเองอยากเปลี่ยนเจ้านายก็คงจะไม่มีใครรับให้อยู่ด้วย ดังนั้นชามูไรคงจะไม่มีทางเลือกทางอื่นนอกจากต้องรักดีต่อเจ้านายของตน เจ้านายไม่เพียงใช้งานชามูไรเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้อุปถัมภ์ชามูไรด้วย

นักรบเป็นชนชั้นสูงสุดของสังคม เป็นชนชั้นที่มีสถานภาพดีและมีอำนาจในสังคม ดันยุคโตกุทวาว่า พ่อค้ามีสถานภาพค่อนข้างต่ำ พ่อค้าค้ากำไรอย่างเดียว พ่อค้าคนใดไม่สุภาพต่อชนชั้น

นักรบอาจถูกตำหนิหรืออาจถูกฆ่าได้ ในช่วงกลางของยุคโตกูกาวา พ่อค้ามีบ้านขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายและลูกน้องเริ่มเกิดขึ้นภายในบ้านพ่อค้า พ่อค้ายุคนี้ต่างจากยุคต้น คือ พ่อค้ามีจริยธรรม พ่อค้าไม่ได้ค้าขายเพื่อกำไรอย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทในการรับใช้หมู่บ้าน และเจ้านายของตน พ่อค้ายุคนี้จึงมีสถานภาพดีขึ้น

สมัยเมจิเป็นสมัยที่ญี่ปุ่นหันมารับวัฒนธรรมและเทคโนโลยีตะวันตก รัฐบาลเมจิพยายาม จัดตั้งขึ้นนักรบให้ออกไปจากสังคม รัฐบาลเมจิต้องการสร้างประเทศให้เป็นรัฐอุตสาหกรรม รัฐบาลลงทุนในกิจการต่าง ๆ โดยใช้รายได้ของรัฐซึ่งส่วนใหญ่มาจากภาษีที่ดิน และได้แต่งตั้ง ขามุไรที่มีความรู้ความสามารถให้ทำงานในกิจการของรัฐ รัฐบาลเชื่อว่าผู้ที่มีความสามารถในด้าน การรบจะต้องมีความสามารถในการค้าด้วย แม้แนวความคิดนี้จะไม่เป็นไปตามที่รัฐคาดหวัง ไว้ แต่รัฐก็ยังให้ขามุไรบริหารงานอยู่ ธุรกิจใดที่ขามุไรบริหารแล้วขาดทุน รัฐก็หาทางขายกิจการ รัฐจะขายธุรกิจใดในราคาต่ำให้แก่พ่อค้าที่เป็นนักการเมือง และขามุไรที่เคยทำงานบริหารให้รัฐ พ่อค้าธรรมดาซึ่งไม่เคยบริหารงานในรัฐบาลไม่กล้าที่จะซื้อกิจการของรัฐ บริษัทที่รับช่วงซื้อกิจการ ของรัฐบาลได้กลายมาเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ของญี่ปุ่น ในช่วงต้นของการซื้อกิจการรัฐบาล เจ้าของ กิจการมีความลำบากในการหาคนงาน ดังนั้นคนงานยุคแรกจึงมีลูกหลานขามุไรและคนงานซึ่งมา จากชนบท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจการ

ขามุไรสมัยใหม่ (พนักงานบริษัท) ไม่ต้องเรียนหนังสือของขงจื้อ เพราะยุคสมัยเปลี่ยนไป ยุคหลังนี้เป็นยุคของอิทธิพลตะวันตก ขามุไรสมัยใหม่ต้องเรียนคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ วิศวกรรม ศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การตลาด การขาย และการค้าระหว่างประเทศ สิ่งที่ไม่เปลี่ยนคือ ภาระ และความมุ่งมั่นของคนญี่ปุ่นต่องานและต่อบริษัทของตน

ขามุไรเป็นผู้รักดีและยอมตายเพื่อเจ้านาย ขามุไรไม่กลัวตาย การยอมตายในสงคราม เป็นเกียรติอันสูงสุดและเป็นหนทางสู่ชัยชนะ (เช่น นักบินคามิกาเซ) แต่ทำไมญี่ปุ่นจึงต้องยอมรับ การยอมแพ้ การยอมแพ้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่นเป็นการยอมรับการยอมแพ้ หรือ การแพ้ในสงครามเป็นการเตรียมพลไปสู่ชัยชนะในอนาคต องค์จักรพรรดิได้ขอรับรองให้คนญี่ปุ่น มองไปในอนาคต และพยายามรวบรวมพลังในการเสริมสร้างญี่ปุ่นขึ้นใหม่ด้วยการก้าวให้ทัน เทคโนโลยีของตะวันตก ญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่พร้อมจะเชื่อฟังคำสั่งของเจ้านาย และทุกคนได้ พยายามจนสามารถทำให้ญี่ปุ่นซึ่งเคยต้องยอมแพ้กลับกลายเป็นผู้ชนะอีกครั้งในเวลาเพียง 40 ปี เท่านั้น วิญญาณความเป็นนักสู้ของขามุไรยังคงอยู่ในญี่ปุ่นทุกคน แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยน ขามุไรก็ ยังคงไว้อย่าง